

Vlasta Švogler*

Antun Mihanović i „Horvatska domovina” – put nastanka hrvatske državne himne**

U radu se prikazuje dug put od nastanka domoljubne pjesme Antuna Mihanovića „Horvatska domovina”, koja je objavljena 14. ožujka 1835. godine u *Danici ilirskoj*, do njezina službenog proglašenja hrvatskom himnom. Ukratko se prikazuju političke i društvene prilike u Hrvatskoj u 19. stoljeću, u vrijeme Mihanovićevega života. Potom se analiziraju život i javno djelovanje Antuna Mihanovića, tvorca stihova pjesme „Horvatska domovina”, i njezino značenje u hrvatskoj povijesti i kulturi te Josipa (Josifa) Runjanina, skladatelja hrvatske himne. U zadnjem dijelu rada predstavljen je put navedene pjesme od književnog djela, preko popularne popijevke i narodne himne do hrvatske državne himne.

Ključne riječi: pjesma „Horvatska domovina”, Antun Mihanović, Josip (Josif) Runjanin, hrvatska himna

Uvod

Pjesma Antuna Mihanovića „Horvatska domovina”¹ prema ocjeni književnih povjesničara jedna je od najljepših pjesama spjevanih u doba hrvatskog narodnog preporoda. Prvi put je objavljena 14. ožujka 1835. u književnom časopisu *Danica*

* Vlasta Švogler, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: vlasta.svogler@hipzg.hr

** Ovo istraživanje provedeno je u sklopu projekta 380-01-02-23-41 koji financira Europska unija programom NextGenerationEU.

¹ Rad se temelji na javnom predavanju „*Horvatska domovina* Antuna Mihanovića – od domoljubne pjesme do hrvatske himne”, održanom na 190. obljetnicu objave stihova Mihanovićeve pjesme „Horvatska domovina” koja je kasnije postala hrvatskom himnom. Predavanje su organizirali Gradska knjižnica i čitaonica „Antun Mihanović” i Kulturni centar Klanjec u sklopu programa naslovljenog „Riječi koje traju”, čime je 14. ožujka 2025. započela obljetnička godina posvećena 190. godišnjici objavljivanja pjesme „Horvatska domovina” Antuna Mihanovića u književnom časopisu *Danica ilirska* iz 1835. godine te 90. obljetnici otkrivanja spomenika hrvatskoj himni u Zelenjaku.

iliriska. Vrlo je brzo postala popularna u narodu, osobito nakon što je uglazbljena. Zbog velike popularnosti u drugoj polovici 19. stoljeća stekla je status narodne himne. Pa ipak, prošlo je više od 130 godina od njezina nastanka do trenutka kad je napokon i službeno proglašena hrvatskom državnim himnom, nazvanom po prvom stihu „Lijepa naša domovino”. U radu će se rekonstruirati put „Hrvatske domovine” od književnog djela, preko popularne popijevke i narodne himne do službenog proglašenja hrvatskom državnim himnom 1972. godine. Osvijetlit će se i dvojbe vezane uz mjesto nastanka stihova navedene pjesme te za autorstvo glazbe.

Političke i društvene prilike u hrvatskim zemljama tijekom Mihanovićeva života i djelovanja

U prvoj polovici 19. stoljeća Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija bila je teritorijalno razjedinjena. Civilni dio Hrvatske i Slavonije ili Banska Hrvatska nalazio se u sastavu Kraljevine Ugarske. Hrvatsko-slavonska vojna krajina bila je pod izravnom upravom Dvorskog ratnog vijeća, kasnije Ministarstva rata i tek je 1881. godine potpuno sjedinjena s Hrvatskom i Slavonijom. Dalmacija i Istra su, nakon kratke francuske vlasti u doba kad je Napoleon bio na vrhuncu moći, uključene u austrijski dio Habsburške Monarhije i takvo je stanje ostalo do sloma Monarhije 1918. godine. Pojedini dijelovi hrvatskog nacionalnog teritorija razvijali su se različitom dinamikom u političkom, gospodarskom i društvenom pogledu, imali su različite društvene strukture i službene jezike. U Banskoj Hrvatskoj službeni jezik bio je latinski, od 1847. godine hrvatski, u Vojnoj krajini njemački, kasnije hrvatski, a u Dalmaciji i Istri službeni je jezik bio talijanski, kasnije u ograničenoj mjeri i njemački. Tek u drugoj polovici 19. stoljeća hrvatski je postao službenim jezikom u priobalnim pokrajinama. Banska Hrvatska imala je ograničenu autonomiju u okviru Ugarske, utemeljenu na tzv. municipalnim pravima. Imala je bana kao vladarevog namjesnika i nositelja najviše izvršne vlasti, Hrvatski sabor kao zakonodavno tijelo, hrvatske poslanike na zajedničkom Ugarskom saboru u Požunu/Bratislavi, kasnije u Budimu, ali nije imala svoju vladu. Do proljeća 1848. najviše tijelo izvršne vlasti i za Bansku Hrvatsku bilo je Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće u Budimu. Tek su revolucionarna previranja 1848. omogućila stvaranje samostalne hrvatske vlade – Banskog vijeća koje je djelovalo od proljeća 1848. do lipnja 1850. godine, kad ga je zamijenila Banska vlada, produljena ruka vladajućih krugova iz Beča.²

² Izabrana literatura o političkim i društvenim prilikama u Hrvatskoj u prvoj polovici 19. stoljeća: Iskra Iveljić, *Banska Hrvatska i Vojna krajina od prosvijećenog apsolutizma do 1848. godine* (Zagreb: Leykam international, 2011); Tomislav Markus, *Hrvatski politički pokret 1848. – 1849. godine. Ustanove, ideje, ciljevi, politička kultura* (Zagreb: Dom i svijet, 2000); Šidak et al., *Hrvatski narodni preporod – ilirski pokret*, 2. izd. (Zagreb: Školska knjiga; Stvarnost, 1990); Mirjana Gross, *Počeci moderne Hrvatske. Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850-1860.* (Zagreb: Globus; Centar

Krajem 18. stoljeća budi se nacionalna svijest Mađara i oni započinju proces izgradnje moderne nacionalne države od Karpata do Jadranskog mora i postupnog uvođenja mađarskog jezika. Od tog vremena mađarsko plemstvo na Ugarskom saboru vrši pritisak na hrvatske zastupnike da se i u Hrvatskoj uvede mađarski jezik, prvo kao školski predmet, a kasnije i kao službeni jezik. Hrvatsko je plemstvo, koje je uz visoko svećenstvo do 1848. godine jedino moglo sudjelovati u radu Hrvatskog i Ugarskog sabora, zaštitu od mađarskih nastojanja tražilo od vladara, pa on nije potvrđivao zaključke Ugarskog sabora kojima se pokušalo nametnuti mađarski jezik i u Hrvatskoj. Naime, određivanje službenog jezika spadalo je u hrvatska municipalna prava, a njihovo mijenjanje narušilo bi tradicionalne odnose snaga u Monarhiji. Osim toga, bečki je dvor u Hrvatima vidio saveznike protiv jačanja Mađara. Međutim, hrvatsko plemstvo, vodeći računa ponajprije o vlastitim staleškim interesima, postupno je uzimalo pred zahtjevima Mađara. Mađarski jezik uveden je u hrvatske gimnazije prvo kao neobvezni, a 1827. godine kao obvezni predmet, jer je hrvatsko plemstvo shvatilo da bez znanja mađarskog jezika neće moći konkurirati za službe u državnoj upravi.³

Usporedo s jačanjem mađarskog nacionalnog pokreta, manjim dijelom kao reakcija na njega, a većim dijelom kao rezultat razvoja hrvatskog društva, ideoloških utjecaja iz zapadnoeuropskih zemalja (prosvjetiteljstvo, nacionalizam, liberalizam, romantizam) i sličnih strujanja u slavenskim zemljama počinju se oblikovati obrisi hrvatskog preporodnog pokreta. Krajem 18. stoljeća i u prvim desetljećima 19. stoljeća obrazovani pojedinci djeluju kao preteče preporoda. Oni ukazuju na važnost narodnog ili materinjeg jezika, narodne kulture i stvaralaštva kao elemenata koji su specifični za svaki pojedini narod, odražavaju duh naroda i pozivaju na rad na njihovu očuvanju i daljnjem razvoju. Među njima treba istaknuti zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca, Ivana Derkosa, ali i Antuna Mihanovića i druge. Početkom 1830-ih na scenu stupa mlada inteligencija građanskog podrijetla i preuzima vodstvo u preporodnom pokretu. Najvažnija

---

za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1985); Mirjana Gross, Agneza Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu. Društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća* (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1992); Nikša Stančić, ur., *Hrvatski narodni preporod 1790-1848. Hrvatska i vrijeme Ilirskog pokreta* (Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske; Muzej za umjetnost i obrt; Muzej grada Zagreba, 1985); Vlasta Švoger, Jasna Turkalj, ur., *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću* (Zagreb: Matica hrvatska, 2016); Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Institut za hrvatsku povijest, 1973); Mirko Valentić, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Institut za hrvatsku povijest, 1981); Marko Trogrlić, Nevio Šetić, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, 2. izd. (Zagreb: Leykam international, 2015); Željko Holjevac, *Nejednaki partneri. Hrvatsko-mađarski odnosi 1860. – 1873.* (Zagreb: Plejada; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2024); Dinko Šokčević, „Hrvatska u trokutu mađarsko-hrvatsko-austrijskih odnosa od 1790. do 1918.“, u: *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću*, ur. Vlasta Švoger i Jasna Turkalj (Zagreb: Matica hrvatska, 2016), 561-616; Nikica Barić, Zdenko Radelić, ur. *A History of the Croats. The Nineteenth and Twentieth Centuries* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2022), 9-218.

³ Šokčević, „Hrvatska u trokutu“, 561-575; Šidak et al., *Hrvatski narodni preporod*, 72-92.

faza preporodnog pokreta, koja se odvijala i pod nazivom ilirski pokret, trajala je od 1835., odnosno od početka izlaženja *Novina horvatzkih i Danicze Horvatzke, Slavonzke y Dalmatinzke*, do 1848. godine. Jezgru ilirskog pokreta činili su mladi ljudi, uglavnom obrazovani na sveučilištima u Austriji i Ugarskoj, okupljeni oko Ljudevita Gaja. Potporu im je pružio vrlo ugledni grof Janko Drašković, koji je ujedno bio i most prema plemstvu. Ta je skupina u idućih desetak godina uspjela ostvariti najvažnije ciljeve preporodnog pokreta. Stvorila je standardni jezik na štokavskoj osnovici; uz pomoć novina uveden je novi pravopis (kojim se, uz manje izmjene, služimo i danas); nastala je razmjerno bogata književnost na hrvatskom standardnom jeziku koji su tada nazvali ilirskim. Ilirsko ime koristili su jer su vjerovali da su stari Iliri bili autohtoni narod na Balkanskom poluotoku i da su oni preci Hrvata i ostalih slavenskih naroda koji žive na tom prostoru. To su ime koristili kao zajedničko ime koje je iznad „pokrajinskih” imena hrvatskog, slavonskog, dalmatinskog i drugih. Ilirci su stvorili nacionalne kulturne i gospodarske institucije potrebne za izgradnju moderne države (Matica ilirska, čitaonice, Narodni muzej, kazalište, Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo). Zagovarali su ostvarenje teritorijalne cjelovitosti Hrvatske, postupno su prihvaćali liberalne ideje koje su bile usmjerene prema stvaranju građanskog društva (parlamentarizam, ustavnost, ukidanje kmetstva uz otkup, jednakost pred zakonom, uvođenje građanskih i političkih sloboda i prava, itd.). Njihove ideje postupno su prihvaćali sve širi društveni slojevi. Tomu su znatno pridonijele budnice i davorije koje su se širile usmenom predajom ili su se pjevale u svim društvenim slojevima, a osobito su važnu ulogu imale među građanima i uglavnom nepismenim seljacima. Te su pjesme prenosile političke poruke. U svakodnevnom životu snažno je bio prisutan narodni duh. I žene i muškarci nosili su ilirske surke, a ilirski simboli polumjesec i zvijezda Danica koristili su se na predmetima za svakodnevnu uporabu (priboru za jelo, namještaju, odjeći, putnim torbama, kartama i sl.). Na zabavama su se pjevale pjesme na narodnom jeziku, plesalo se hrvatsko i slavonsko kolo. Ilirski pokret bio je odlučujuća faza u procesu integracije hrvatske nacije i stvorio je temelje za politički program revolucionarne 1848. godine.⁴

Revolucionarna previranja 1848. – 1849. godine na hrvatsku su političku scenu donijela ideje umjerenog liberalizma – ideju nacionalne, vjerske i jezične ravnopravnosti, jednakosti pred zakonom, zagovaranje ustavne monarhije i parlamentarnog sustava, zalaganje za ostvarenje građanskih i političkih prava i sloboda te ustrajno zalaganje za ujedinjenje hrvatskih zemalja i osnivanje samostalne hrvatske vlade.⁵

⁴ Šidak et al., *Hrvatski narodni preporod*, 58-182; Iveljić, *Banska Hrvatska*, 31-49; *A History of the Croats*, 41-109; Stančić, ur., *Hrvatski narodni preporod*; Nikša Stančić, „Hrvatski narodni preporod – ciljevi i ostvarenja”, *Cris* 10 (2008), br. 1: 6-17.

⁵ Markus, *Hrvatski politički pokret 1848. – 1849. godine*; Nikša Stančić, „Hrvatski politički pokret i godina 1848. u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća: epohalni proboj, dometi, ograničenja”, u: *Hrvatska 1848. i 1849. Zbornik radova*, ur. Mirko Valentić (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001), 11-34.

Međutim, nakon sloma revolucionarnih pokreta u Habsburškoj Monarhiji većina navedenih ideja nije ostvarena. Uslijedilo je donošenje oktroiranog ustava u ožujku 1849. godine i jačanje centralističke politike, a potom i desetljeće apsolutističke vladavine. Splet vanjsko- i unutarnjopolitičkih okolnosti doveo je do sloma neoapsolutizma i obnove ustavnosti.⁶ U idućim godinama u prvi je plan došlo rješavanje državnopravnog odnosa između austrijskog i ugarskog dijela Monarhije koje je 1867. godine rezultiralo donošenjem Austro-ugarske nagodbe i uspostavom dualističkog uređenja habsburške države. Hrvati su se morali uklopiti u dualistički okvir pod diktatom jačeg partnera i 1868. godine sklopljena je Hrvatsko-ugarska nagodba koja je Trojednoj kraljevini zajamčila autonomiju u upravi, pravosuđu, školstvu i bogoštovlju.⁷ Uspostavljen je razmjerno stabilan politički okvir koji je potrajao do sloma Austro-Ugarske Monarhije nakon poraza u Velikom ratu 1918. godine.

Antun Mihanović – život i javno djelovanje

Antun Mihanović Petropoljski⁸ rođen je 10. lipnja 1796. u Zagrebu kao sin Matije pl. Mihanovića i Justine iz poznate plemićke obitelji Kušević. Rođen je u kući na glavnom zagrebačkom trgu (koja danas više ne postoji) u srednje imučnoj plemićkoj obitelji. Otac mu je radio u državnoj službi, prvo kod Banskog stola, a kasnije kao registrator u zemaljskom arhivu. Antun je u rodnome gradu završio osnovnu školu, gimnaziju, filozofski tečaj koji je bio preduvjet za studij, a zatim i studij prava na Zagrebačkoj kraljevskoj akademiji znanosti. Bio je odličan učenik i student i studij je završio sa 17 godina.⁹ U kolovozu 1813. postao je bilježnik kod Banskog stola, tada najvišeg suda u Hrvatskoj, a krajem siječnja 1815. postao je auditorski kandidat (kandidat za vojnog suca) kod Dvorskog ratnog vijeća. Dana 1. studenoga 1815. započela je njegova služba u vojsci u kojoj je do kraja rujna 1821. postupno napredovao i radio kao vojni sudac dvije godine u Veneciji, a potom četiri godine u Padovi.¹⁰

Mihanovićev rad u državnoj, odnosno vojnoj službi odvijao se paralelno s njegovim književnim i filološkim radom u kojem je fokus stavio na jezično i nacionalno pitanje. U prvim desetljećima 19. stoljeća službeni jezik u Banskoj Hrvat-

---

⁶ Gross, *Počeci moderne Hrvatske*.

⁷ Holjevac, *Nejednaki partneri*.

⁸ Mihanovićev život i javno djelovanje detaljno se analiziraju u: Božica Pažur, ur., *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.* (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996) i Jelena Očak, *Antun Mihanović* (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998). J. Očak u spomenutoj monografiji navodi relevantnu literaturu o Mihanoviću, njegovu životu i djelu, 383-402.

⁹ Očak, *Antun Mihanović*, 9-77. detaljno analizira i razrješuje nedoumice koje su se u literaturi pojavile o podrijetlu, imenu i školovanju A. Mihanovića.

¹⁰ Očak, *Antun Mihanović*, 78-81, 101-112.

skoj bio je latinski, a književna produkcija odvijala se na tri narječja: štokavskom, kajkavskom i čakavskom. Razni hrvatski intelektualci razmišljali su o tome koje narječje odabrati kao temelj za standardizaciju hrvatskog jezika, a osim političke rascjepkanosti i različitih jezičnih i književnih tradicija, dodatnu prepreku predstavljalo je nepostojanje jedinstvenog pravopisa. Ljudevit Gaj je 1830. godine u Budimu objavio *Kratku osnovu horvatsko-slavenskoga pravopisaña* u kojoj je predložio novi pravopis, kojim je nakon modifikacija iznesenih u članku *Pravopisz*, objavljenom 1835. u *Danici ilirskoj*, od te godine počeo izdavati navedeni časopis. Gaj nije bio prvi koji je predložio uvođenje dijakritičkih znakova, po uzoru na češki jezik. Jedan od njegovih prethodnika u tom pogledu bio je Josip Završnik, vojni sudac u sjevernoj Italiji. On je još 1801. godine sastavio prijedlog hrvatskog pravopisa s 22 temeljna znaka, a uz pomoć dijakritičkih znakova označavao je znakove č, ć, đ, lj, nj, š i ž. Njega je Mihanović upoznao 1815. godine. Neki istraživači smatraju da se on protivio pokušajima da se djela starih dubrovačkih pisaca tiskaju na starom pravopisu, uključujući i Mihanovićev pokušaj objave Gundulićeva *Osmana*.¹¹

Kao prvi rezultat Mihanovićeva bavljenja jezičnim pitanjem 1815. godine u Beču je objavljena knjižica *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku* [Riječ domovini o korisnosti pisanja materinskim jezikom]. U prvom, teorijskom, dijelu brošure, slobodnom prijevodu i preradi spisa talijanskog književnika Francesca Algarottija *Saggio sopra la necessità di scrivere nella propria lingua* [Esej o potrebi pisanja na vlastitom jeziku], Mihanović ističe primjer Grka koji su na vlastitom jeziku napisali mnoga znanstvena i književna djela koja su i dalje uzor upravo zbog toga što je grčki jezik bio i jezik svakodnevne komunikacije i jezik znanosti. Rimljani su morali naučiti grčki da bi mogli usvojiti različita znanja i uživati u grčkoj književnosti, ali su ta znanja dalje prenosili na vlastitom jeziku – latinskom. U drugom dijelu brošure Mihanović je naglasio da se temelj prosvijećenosti i napretka naroda nalazi u uporabi materinjeg jezika i odbacio je prigovore da hrvatski jezik (on ga ne naziva tim imenom, nego govori o materinjem jeziku) nije dovoljno razvijen. Tvrdi da su u jednakom položaju bili i glasoviti jezici (njemački, talijanski, francuski i engleski) koji su se razvili nastojanjem obrazovanih pojedinaca koji su prevodili važna znanstvena i književna djela s drugih jezika i postupno u njih dodavali i temelje narodnog prava, vjere i kulture vlastitog naroda i tako pridonijeli razvoju vlastitog narodnog jezika. Njihov primjer trebali bi slijediti oni koji žele raditi za dobrobit svoje domovine.¹² U navedenoj brošuri Mihanović je povezoa romantičarsko i prosvjetiteljsko shvaćanje o ulozi narodnog jezika i njome se uvrstio među preteče narodnog preporoda.

¹¹ Očak, *Antun Mihanović*, 102-112.

¹² Tomo Matić, „Mihanovićeva 'Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku'”, *Historijski zbornik* 2 (1949), br. 1-4: 177-183; Očak, *Antun Mihanović*, 112-131. Matić je utvrdio da je u prvom dijelu navedene brošure Mihanović preradio Algarottijev spis, a Jelena Očak je u navedenoj monografiji objavila prijevod Mihanovićeve brošure na suvremeni književni jezik, Očak, *Antun Mihanović*, 112-117.

Na istom je tragu i oglas za izdavanje Gundulićeva *Osmana*. Naime, boraveći u Veneciji tijekom 1817. godine, Mihanović je obilazio knjižare i antikvarijate tražeći ilirske knjige. Tako je pronašao rukopis spjeva *Osman* Ivana Gundulića. Prepoznao je njegovu književnu vrijednost i zbog „ljubav[i] prema svemu što je domorodno” namjeravao ga je objaviti. Sukladno tada uobičajenom postupku, svoju je nakanu objavio u pozivu na pretplatu pod nazivom *Znanostih i narodnoga jezika priateljom* (siječanj 1818.). Od pothvata je odustao jer nije skupio dovoljno pretplatnika.¹³ *Osman* je prvi put objavljen 1826. u Dubrovniku, a uz dopunu Ivana Mažuranića (14. i 15. pjevanje) kao svoju prvu knjigu objavila ga je Matica ilirska 1844. godine.

Mihanović je umirovljen 1. listopada 1821. u dobi od 25 godina, zbog bolesti, ali iz sačuvanih dokumenata nije jasno o kojoj je bolesti bila riječ. Prvo je nekoliko mjeseci živio u Zagrebu, a potom je dvije godine proveo u Beču gdje se bavio komparativnom lingvistikom. Kao rezultat tog rada u uglednom bečkom časopisu *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* 1823. objavio je dvije studije, jednu o usporedbi sanskrta i slavenskih jezika, a drugu o jeziku i običajima Roma.¹⁴ Britanski filolog Constantine L. Borissoff detaljno je analizirao Mihanovićevu studiju *Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnverwandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen, durch A. v. Mihanovich* [Usporedba 200 glasovno i smislom srodnih riječi iz sanskrta i slavenskih jezika] i zaključio da je Mihanović bio jedan od utemeljitelja poredbene slavistike.¹⁵

U rujnu 1823. godine Mihanović je postao gubernijalni tajnik u Rijeci, središtu Ugarskog primorja. Tu je službu obavljao pet godina, ali nije dobivao plaću, nego je zadržao mirovinu. U Rijeci je tijesno surađivao s poznatim riječkim poduzetnikom Andrijom Ludovikom Adamićem. Mihanović je, uz Adamića, bio zastupnik Rijeke na Ugarskom saboru 1825. – 1827. u Požunu, današnjoj Bratislavi. U Saboru je snažno zagovarao gospodarske interese Rijeke čiji je napredak razmatrao u kontekstu odnosa unutar trokuta Požun – Zagreb – Rijeka.¹⁶ U jesen 1825. godine Adamić i Mihanović predložili su sudionicima Ugarskog sabora osnivanje dioničkog društva s glavnicom od milijun forinti, podijeljenom u 2000 dionica u vrijednosti od 500 forinti koje su se trebale uplatiti u roku od četiri godine. Društvo je trebalo djelovati 20 godina, a potom je trebalo odlučiti hoće li nastaviti s radom. Dioničko društvo trebalo je obavljati poslove izvoza i uvoza na području Zapadne Europe i Mediterana. Planirali su izvoz kvalitetnih vina u Austriju i En-

¹³ Očak, *Antun Mihanović*, 131-138, citat sa str. 132.

¹⁴ Očak, *Antun Mihanović*, 139-142.

¹⁵ Constantine L. Borissoff, „Antun Mihanović and his contribution to Slavonic-Sanskrit comparative studies”, *Filologija* 64 (2015): 1-36.

¹⁶ Mira Kolar Dimitrijević, „Rijeka i gospodarska aktivnost Antuna Mihanovića”, u: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajakvsko spravišće, 1996), 247-264.

glesku, drva u Francusku, Englesku i Egipat, žita i brašna u Italiju, Španjolsku i Portugal, konoplje i vune u Englesku i Austriju te izvoz duhana u Italiju. Prijedlog su sastavili na latinskom i mađarskom jeziku. Međutim, odaziv na njihov poziv nije bio zadovoljavajuć, pa su odustali od svog plana. U prosincu 1825. godine pokušali su Saboru predložiti mjere za unaprjeđenje ugarske trgovine prema Jadranskome moru koja bi se odvijala preko Rijeke. Predložili su da se umjesto žita izvozi brašno, svinje i drugi proizvodi. S ciljem poboljšanja navedene trgovine predložili su izgradnju plovnog kanala od Karlovca do Zagreba te izgradnju željezničke pruge od Zagreba do Soprona. Bio je to prvi prijedlog izgradnje željezničke pruge na hrvatskom prostoru,¹⁷ iznesen samo nekoliko mjeseci nakon što je puštena u promet prva željeznička pruga u svijetu (Stockton – Darlington u Engleskoj). Ni navedeni prijedlozi nisu realizirani. I tijekom svog drugog službovanja u Rijeci (lipanj 1834. – kolovoz 1836.) Mihanović je kao službenik u Riječkom guberniju poticao poboljšanje pomorske i cestovne prometne infrastrukture sa središtem u Rijeci.¹⁸

Prekid Mihanovićeva službovanja u Rijeci obilježen je novim gospodarskim pothvatom. Potkraj 1827. godine zatražio je od Ugarske kraljevske kancelarije da mu odobri put u Ameriku i trogodišnji dopust uz zadržavanje mirovine. To mu je odobreno i ljeti 1828. otputovao je u Sjevernu Ameriku s ciljem promocije i prodaje ugarskih vina. Pripremajući teren za svoj pothvat i kako bi privolio proizvođače vina u Ugarskoj i Hrvatskoj da mu ustupe svoja vina za komisionu prodaju, na njemačkom je jeziku napisao brošuru *Beleuchtung der Frage* [Razmatranje pitanja].¹⁹ U njoj je detaljno analizirao potencijalne rizike i probleme koje taj pothvat donosi, ali i mogućnosti promidžbe te perspektive prodaje mađarskih i hrvatskih vina u Sjevernoj i Južnoj Americi, a iznio je i detaljan plan poslovanja.²⁰ Iz navedene se brošure može razabrati da se za navedeni poslovni pothvat vrlo temeljito pripremio. Ta se brošura može smatrati prvim hrvatskim marketinškim tekstom.

---

¹⁷ Kolar Dimitrijević, „Rijeka i gospodarska aktivnost A. Mihanovića”, 255-258.

¹⁸ Kolar Dimitrijević, „Rijeka i gospodarska aktivnost A. Mihanovića”, 260-261.

¹⁹ Puni naziv brošure glasi: *Beleuchtung der Frage: „Soll man nicht je eher für die edleren Ungarweine den Handelsweg nach Amerika bahnen?” – nebst einem Vorschlag, wie ein solches Unternehmen von Seite unserer Wein-Produzenten alsbald versucht werden könnte* [Razmatranje pitanja: Ne bi li plemenitim ugarskim vinima trebalo što prije prokrčiti trgovački put u Ameriku? – uz prijedlog na koji bi način naši vinari uskoro mogli pokušati provesti takav pothvat], Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, I-807, 2° nepaginirano.

²⁰ Jelena Očak, „Pjesnik i gospodarstvenik. Mihanovićev gospodarstveni pothvat (1828.–1831.)”, u: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996), 187-204. Prijevod brošure na hrvatski u: Očak, „Pjesnik i gospodarstvenik”, 196-203. Usp. i Očak, *Antun Mihanović*, 149-157.

U Americi je ostao tri godine²¹, a nakon povratka u Hrvatsku živio je kod sestre u Hrvatskom zagorju, u kuriji Malo Trgovišće pored Tuheljskih Toplica.²² Početkom lipnja 1834. prekinuta mu je invalidska mirovina (iz dokumenata se ne može razabrati razlog) i imenovan je drugim tajnikom Riječkog gubernija. U Rijeci je ostao do kolovoza 1836. godine. U to je vrijeme objavio nekoliko pjesama u *Danici ilirskoj*, među njima i „Horvatsku domovinu”.²³

Od rujna 1836. do umirovljenja u studenome 1856. godine Mihanović je radio u diplomatskoj službi i u vrlo složenim okolnostima uspješno je provodio austrijsku politiku na istoku Europe. Dva desetljeća tijekom kojih je Mihanović bio austrijski konzul u raznim državama na istoku Europe bila su vrlo burna. Habsburška Monarhija nastojala je očuvati nepromijenjeno stanje u Istočnoj Europi nakon (djelomičnog) osamostaljenja Srbije i Grčke od Osmanskog Carstva. Nakon sloma revolucionarnih pokreta 1848. – 1849. u Monarhiji austrijsko-turski odnosi bili su zategnuti jer je Osmansko Carstvo pružilo utočište vođama mađarske revolucije. Početkom 1850-ih godina Monarhija je pokušavala spriječiti rusko miješanje u dunavske kneževine Moldaviju i Vlašku i izbijanje Krimskog rata (1853. – 1856.), ali nije uspjela izbjeći da i sama bude uključena u vojne aktivnosti. U sporazumu s Osmanskim Carstvom Monarhija je 1854. godine okupirala kneževine Vlašku i Moldaviju, ali je nakon sklapanja mirovnog ugovora u Parizu u ožujku 1856. morala napustiti dunavske kneževine koje su ostale pod suverenitetom sultana. U tako kompleksnim političkim okolnostima Mihanović je bio vrlo uspješan diplomat. I tijekom svoje diplomatske djelatnosti radio je na oživljavanju gospodarskih veza Habsburške Monarhije, ali i trgovačkih veza Rijeke sa zemljama i gradovima u kojima je boravio.²⁴

Antun Mihanović bio je prvi austrijski konzul u Kneževini Srbiji (1836. – 1838.) u burno vrijeme kad su velike sile nastojale natjerati kneza Miloša Obrenovića da donese ustav kojim bi bila ograničena njegova apsolutistička vlast, a pritom su željele zaštititi i vlastite interese koji nerijetko nisu bili kompatibilni. Mihanović je došao u sukob s knezom Milošem zbog političkih, ali i osobnih razloga, jer knez nije htio odobriti Mihanovićev brak s kneževom nećakinjom Ankom

---

²¹ Dosad nije pronađen nijedan Mihanovićev izvještaj o boravku u Americi. Da je ipak tamo bio može se indirektno zaključiti po tome što u njegovim pomno vođenim službeničkim spisima nije zabilježena nikakva promjena boravišta ni financijskog statusa do 1832. godine kad je navedeno da boravi u Malom Trgovišću pored Tuheljskih Toplica i da prima mirovinu. Očak, „Pjesnik i gospodarstvenik”, 194-195.

²² Očak, *Antun Mihanović*, 158-161.

²³ Očak, *Antun Mihanović*, 162-251.

²⁴ Kolar Dimitrijević, „Rijeka i gospodarska aktivnost A. Mihanovića”, 261-263; Mijo Korade, „Diplomska djelatnost Antuna Mihanovića u službi austrijske politike prema Istoku (1849.-1856.)”, u: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996), 265-272.

Obrenović. Zbog sukoba s knezom Mihanović je morao napustiti Srbiju.²⁵ Diplomatsku karijeru nastavio je kao austrijski konzul u Solunu (do 1846.), zatim kao generalni konzul u Smirni (Izmir). Od listopada 1849. bio je generalni konzul i ravnatelj trgovačke kancelarije u Istanbulu, a od jeseni 1853. generalni konzul u Bukureštu, ali je zbog borbi u dunavskim kneževinama ostao u Istanbulu i tek godinu dana kasnije mogao je preuzeti službu. U diplomatskoj je službi proveo 20 godina u vrlo kompleksnim političkim okolnostima i smatra se jednim od najboljih hrvatskih diplomata u povijesti. Mihanović je umirovljen u studenome 1856. godine na vlastiti zahtjev, ali je još neko vrijeme kao ministarski savjetnik i agent djelovao u Bukureštu. Očito su u Beču iznimno cijenili njegov rad u diplomatskoj službi jer mu je dodijeljena trostruko viša mirovina od zakonom propisane, a dobio je i dva austrijska odličja. Ljeti 1857. godine odlikovao ga je grčki kralj.²⁶

Tijekom boravka u Solunu Mihanović je počeo skupljati stare slavenske rukopise na ćirilici i glagoljici. Danas je njegova vrlo vrijedna zbirka od četrdesetak rukopisa pod nazivom *Collectio Mihanovićiana* pohranjena u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. U slavistici je poznat po otkriću spomenika rane slavenske pismenosti – Zografskog evanđelja i tzv. Mihanovićevog odlomka apostola.²⁷

Pisao je ljubavne i domoljubne pjesme. Neke su objavljene u *Danici*, a te i druge njegove pjesme tiskane su u beogradskom časopisu *Urania* dok je tamo bio konzul.²⁸

Nekoliko riječi o Mihanovićevom privatnom životu. Čini se da je nakon nesretne ljubavi prema Anki Obrenović dugo tugovao. Oženio se dosta kasno, 1841. ili 1842. godine u Solunu. Supruga mu se zvala Hieronima (Jerotina Joana) Candley, koja mu je 1843. rodila kćer Mariettu. Hieronima je umrla u studenome 1856. godine ne dočekavši suprugovo umirovljenje. Marietta Mihanović kasnije se udala za časnika Karla Lovetta. Nisu imali djece, pa je direktna linija Antuna Mihanovića izumrla. Mihanović se nakon konačnog umirovljenja nastanio u Hrvatskom zagorju, u cesargradskim Novim Dvorima, u dvorcu koji je renoviran i u njega je smješten sud kotara Klanjec. Obnovu dvorca i smještaj Mihanovića kao zaslužnog državnog službenika financirala je država. Tu je umro 14. studenoga 1861. od moždanog udara. Pokopan je na starom župnom groblju u Klanjcu, a 1877. njegov je grob sa spomenikom premješten na novo groblje²⁹ koje je danas spomen-park znamenitih Klanjčana.

---

²⁵ Očak, *Antun Mihanović*, 225-269.

²⁶ Korade, „Diplomatska djelatnost Antuna Mihanovića”, 265-272; Očak, *Antun Mihanović*, 295-326.

²⁷ Očak, *Antun Mihanović*, 304-317.

²⁸ Očak, *Antun Mihanović*, 165-251, 269-294.

²⁹ Očak, *Antun Mihanović*, 327-339.

Slika 1. Antun Mihanović

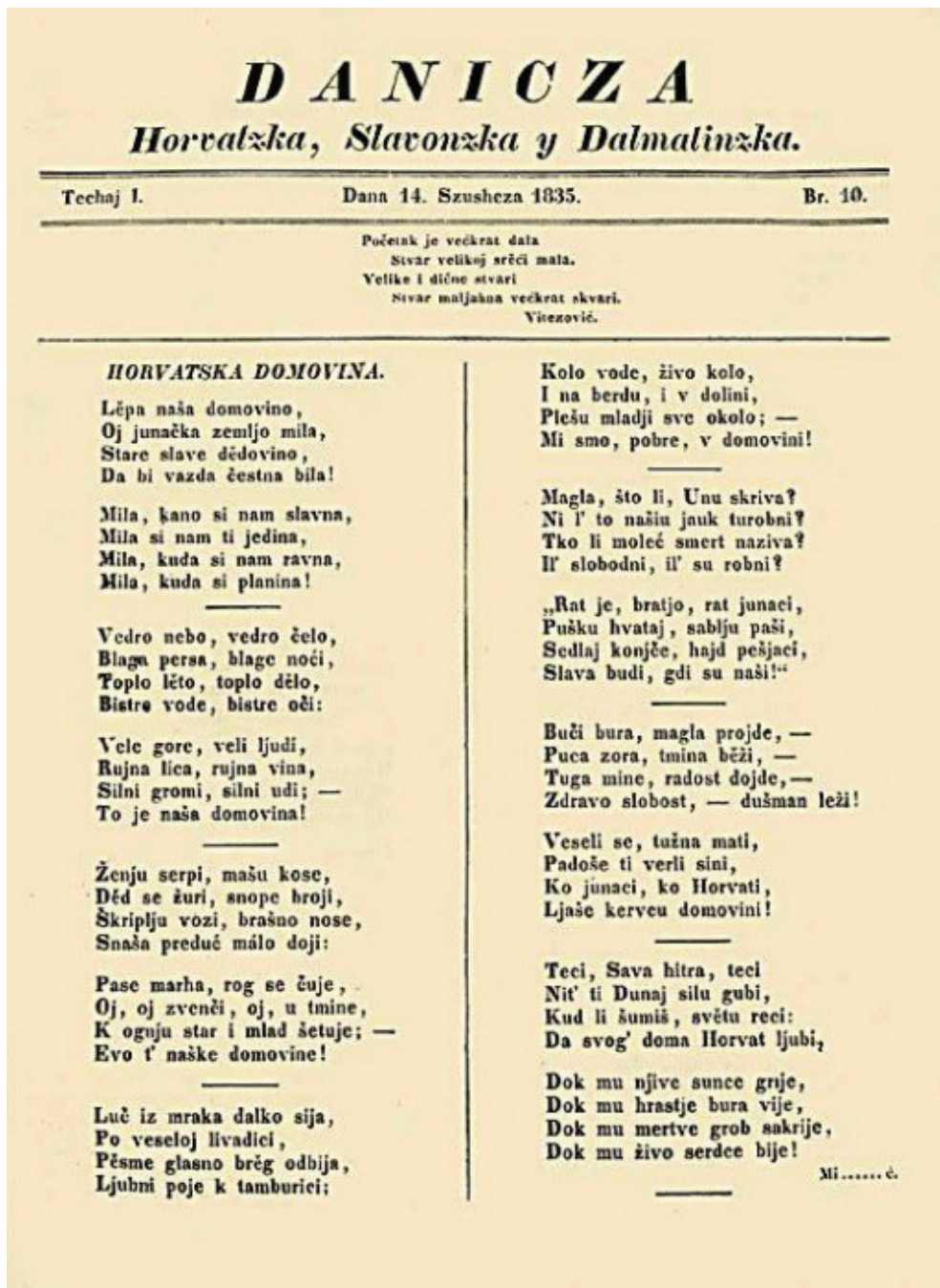
Izvor: „Mihanović, Antun”. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 2013. – 2025. Pristupljeno 4. 7. 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/mihanovic-antun>.

„Horvatska domovina”

Mihanovićeva najpoznatija, a po ocjenama nekih književnih povjesničara i najbolja pjesma, „Horvatska domovina”, objavljena je u *Daniczi Horvatzkoj, Slavonzkoj y Dalmatinzkoj* u br. 10. od 14. ožujka 1835. kao prva pjesma tiskana novim pravopisom, uz jednu pjesmu Andrije Kačića Miošića. Od toga broja *Danice* Gaj je obrazlagao novi pravopis koji je postupno uveo u svoje listove i uskoro je postao općeprihvaćen. Pjesma je pisana štokavskim jezikom, ali ima i kajkavskih i čakavskih izraza. Neki su istraživači držali da samo 1. i 7. kitica (koje su postale hrvatskom himnom) imaju u sebi nešto klasično hrvatsko, dok ostale kitice ne nadilaze prosječno pjesništvo iz razdoblja preporoda. Drugi u pjesmi vide cjelinu u kojoj su svi dijelovi podvrgnuti zakonu jednostavnog, umjerenog i simetričnog sklada.³⁰

---

³⁰ Očak, *Antun Mihanović*, 165-216.

Slika 2. Mihanovićeva „Horvatska domovina”, *Danica ilirska*, br. 10, 14. ožujka 1835. godine

Izvor: Portal Stare hrvatske novine, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Pristupljeno 4. 7. 2025. <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Search.aspx?text=Kata+Bukovac#>.

Mađarski povjesničar književnosti Csaba G. Kiss smatra da je u procesu stvaranja nacije na srednjoeuropskom prostoru vrlo važnu uloga imala književnost, osobito pjesništvo koje je utjecalo na oblikovanje slike domovine. To je u velikoj mjeri vrijedilo i za Hrvatsku, a kao jednu od pjesama koje su najviše utjecale na oblikovanje svijesti o domovini kao svetom nacionalnom prostoru koji se jasno razlikuje od vanjskog prostora istaknuo je Mihanovićevu pjesmu „Horvatska domovina”. Prema njegovu mišljenju, u njoj je domovina predstavljena kao obećana zemlja – Arkadija, domovina je mjesto stare slave, ona je ujedno kolijevka i grob, sastoji se od karakterističnih krajolika koji se međusobno nadopunjuju (ravnice, rijeke, gore) i u njoj nalazimo Savu, Dunav i Unu kao hrvatska sveta mjesta.³¹ Suzana Coha Mihanovićevu „Horvatsku domovinu” interpretira u kontekstu izgradnje nacionalne ideologije i kaže da je ta pjesma „Najpoznatiji i najpriznatiji nacionalni raj hrvatske kulture” te da se predodžbe koje ona stvara „mogu reproducirati kao nacionalnoidentifikacijski okviri otvoreni najrazličitijim inskripcijama, interpretacijama, a time i identifikacijama”.³² Kasnijim dopunama i preradama dodani su Drava i more kojih nije bilo u izvornoj Mihanovićevoj pjesmi.

Ne zna se točno gdje je i kad Mihanović napisao pjesmu „Horvatska domovina” jer nije sačuvan originalni rukopis pjesme. Većina stručnjaka vjeruje da je pjesma nastala u Hrvatskom zagorju prije 1835. godine, odnosno da je inspiraciju pronašao u klanu Zelenjak kojim je često šetao. Tamo je 1935. podignut spomenik hrvatskoj himni, a podigla ga je Družba braće hrvatskog zmaja. Drugi su zastupali tezu da je pjesma spjevana u Rijeci, jer ju je autor za tiskanje u *Danici* poslao iz Rijeke. Prvi je tu tezu iznio Franjo Fancev 1941. godine.³³ Pobornici „riječke” teorije misle da je Mihanović spomenutu pjesmu napisao u zgradi Guberijalne palače ili stare Guvernerove palače, gdje je radio i stanovao, a koja se nalazila na

³¹ Csaba G. Kiss, „Dodaci uz nacionalnu zemljopisnu simboliku (primjeri iz mađarskog i hrvatskog romantičarskog pjesništva)”, u: *Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.-1918. Zbornik radova*, ur. Milan Kruhek (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2004), 235-238. Isti autor hrvatsku himnu prikazuje i u kontekstu utjecaja političkih promjena u Srednjoj Europi nakon sloma komunizma na promjene nacionalnih himni. Utvrđuje da je, za razliku od nekih drugih nacionalnih himni, hrvatska himna doživjela minimalne promjene dodavanjem rijeke Drave i mora u tekst himne. Csaba G. Kiss, „National Anthems in Central Europe after 1989”, u: Csaba G. Kiss, *Understanding Central Europe: Nations and Stereotypes. Essays from the Adriatic to the Baltic Sea* (Budapest: Nap Kiadó; „Sun” Publishing, 2013), 54-68.

³² Suzana Coha, *Medij, kultura, nacija. Poetika i politika Gajeve Danice* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; Filozofski fakultet, 2015), 550-553, citati str. 550. i 553. Ista je autorica sažeto analizirala ulogu Mihanovićevih pjesničkih slika domovine u oblikovanju nacionalnih predodžbi o hrvatskoj domovini u tekstu „Lijepa naša Horvatska domovina. U povodu 190. godišnice objavljivanja Mihanovićeva prototeksta hrvatske himne”, *Vijenac* 33 (2025), 809, pristupljeno 7. 7. 2025., <https://www.matica.hr/vijenac/809/lijepa-nasa-horvatska-domovina-37710/>.

³³ Franjo Fancev, „Za punu istinu o pjesniku hrvatske himne Antunu Mihanoviću Petropoljskome”, *Hrvatski narod* 3 (1941), br. 319: 15. Fancevljeve teze argumentirano je opovrgnuo Josip Berka, „Gdje je Antun Mihanović spjevao 'Lijepu našu?'”, *Marulić* 19 (1986), br. 2: 193-195. Navodi se prema Očak, *Antun Mihanović*, 166-167.

mjestu današnjeg Jadranskog trga. Međutim, tezu da je pjesma spjevana u Rijeci manje vjerojatnom čini činjenica da se u originalnoj pjesmi ne spominje more. U pjesmi su prikazani pejzaži kontinentalne Hrvatske i ne čini se vjerojatnim da bi pjesnik zaboravio spomenuti more kao jednu od hrvatskih ljepota, ili kako Csaba G. Kiss kaže, svetih mjesta, ako je živio u Rijeci, gradu na moru. Pokušavajući odgovoriti na pitanje zašto se u Mihanovićevoj pjesmi ne spominje more muzikolog Andrija Tomašek ponudio je dva odgovora. Prema njegovu mišljenju, Mihanović kao lojalni činovnik Habsburške Monarhije dobro je poznao pravni i administrativni položaj teritorijalno podijeljene Hrvatske koja je izlaz na more imala samo kod Bakra. Drugi mogući razlog vidio je u tomu da Mihanović svojom pjesmom nije težio podrobno opisati zemljopisne ljepote svih hrvatskih zemalja nego je stihovima opisao svoj zavičaj koji je smatrao svojom domovinom.³⁴ Na to pitanje moći će se pouzdano odgovoriti tek ako se pronađe gradivo u kojem je Mihanović objasnio zašto je iz svoje pjesme izostavio neka karakteristična zemljopisna obilježja. Na temelju provedenih istraživanja pouzdano se može reći da je pjesma „Horvatska domovina” ubrzo postala vrlo popularna u narodu, a pogotovo nakon što je uglazbljena.

To nije jedina Mihanovićeva pjesama koja je uglazbljena. Prema istraživanjima Andrije Tomašeka uglazbljene su tri Mihanovićeve pjesme: „Požuda domovine”, „Kamena djeva” i „Horvatska domovina”. Prve dvije uglazbio je Ferdo Wiesner Livadić, a skladane su za glas i klavir. Pjesmu „Horvatska domovina” skladao je Josif Runjanin. Franjo Ksaver Kuhač tvrdio je da je prva od navedenih pjesma uglazbljena 1835. godine, druga 1844. godine, dok je treću Runjanin uglazbio 1846. godine. Sve tri pjesme bile su popularne i pjevale su se u raznim dijelovima Hrvatske, a glazba za njih prvi je put objavljena početkom 1860-ih godina.³⁵ To što je glazba za „Horvatsku domovinu” prvi put objavljena petnaestak godina nakon što je skladana i što nije sačuvan originalni notni zapis pripremljeno je teren za kasnije dvojbe oko autorstva glazbe, o čemu će biti riječi kasnije.

---

³⁴ Andrija Tomašek, „Zašto u *Horvatskoj domovini* nema mora?”, u: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996), 41-45; Očak, *Antun Mihanović*, 166-167.

³⁵ Andrija Tomašek, „Požuda domovine. Uglazbljeni stihovi Antuna Mihanovića”, u: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996), 7-39.

Josip (Josif) Runjanin i skladanje hrvatske himne

Skladatelj hrvatske himne Josip (Josif) Runjanin³⁶ rođen je 8. prosinca 1821. godine u Vinkovcima u pravoslavnoj obitelji. Otac Ignjat tada je bio pisar u gruntovnici, a kasnije je postao građevinski (inženjerijski) kapetan. S tim je činom umirovljen. Majka mu se zvala Sofija. Dječak je kršten u pravoslavnom hramu Silaska Duha Svetoga u Vinkovcima pod imenom Josif. U rodnome gradu završio je osnovnu školu i četiri razreda gimnazije. Peti razred gimnazije polazio je u Sremskim Karlovcima. Bio je odličan učenik. Unovačen je na Božić 1838. godine u Ogulinsku pukovnicu gdje je njegov otac službovao kao građevinski kapetan. Dana 1. kolovoza 1839. postao je pukovnijski kadet, a iduće je godine kao kadet-desetnik (Korporal) premješten u Prvu bansku pukovnicu u Glinu s ocem. Tamo je uskoro premješten i potpukovnik Josip Jelačić, od 1842. pukovnik i zapovjednik pukovnije u Glini.³⁷ Tu se mladi J. Runjanin, s ocem, uključio u krug mladih vatrenih domoljuba, tzv. glinski ilirski krug u kojem su bili pripadnici obiju vjeroispovijedi, katoličke i pravoslavne. Oni su podupirali različita kulturna i gospodarska nastojanja.³⁸ Na njihovim druženjima čitale su se pjesme objavljene u preporodnim glasilima *Danici* i *Kolu* (bio je to književni časopis Matice ilirske, utemeljen 1842.) i pjevale popularne budnice i davorije. Prema svjedočenju Josipa Neustädtera, krajiškog časnika, prijatelja i neslužbenog biografa bana Jelačića, na takvim je druženjima često sudjelovao i Jelačić. Rado je pjevao budnice i sam se pratio na klaviru.³⁹ Na čelu toga glinskog ilirskog kruga bio je župnik Josip Marić, a uz druge časnike i građane bio je tu i časnik Ivan Trnski, poznati hrvatski pjesnik. Runjanin je imao lijep glas, a pjevanju i sviranju po notama podučavao ga je kapelnik vojničke glazbe Prve banske pukovnije Josef Wendl koji je tu službu obnašao od listopada 1844. godine. Trnski je 1843. u čast pukovnika baruna Josipa Jelačića, od 1848. hrvatskog bana, spjevao pjesmu „Ljubimo te naša diko”. Glazbu je prema melodiji iz jedne opere Gaetana Donizettija skladao Runjanin i pjesma je postala vrlo popularna u Vojnoj krajini. Runjanin je skladao još nekoliko pjesama koje je pjevao svojoj rodbini tijekom dopusta u Vinkovcima 1851. godine.⁴⁰

³⁶ O Runjaninu usp. Igor Mrkalj, „Josif Runjanin i 'Lijepa naša': činjenice i interpretacije”, *Tragovi* 3 (2020), br. 1: 7-117; Franjo Š. Kuhač, „Josip Runjanin, ishitrilac melodija za hrv. pjesme”, u: Franjo Š. Kuhač, *Ilirski glazbenici. Prilozi za poviest hrvatskoga preporoda* (Zagreb: Matica hrvatska, 1893), 230-244.

³⁷ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 7-9.

³⁸ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 9-10. Josifov otac Ignjat Runjanin bio je među onima koji su financijski pomogli osnivanje Matice ilirske i tiskanje njezina prvog djela, Gundulićeva *Osmana*. O tzv. glinskom krugu iliraca usp. Drago Roksandić, *Vojna Hrvatska = La Croatie militaire: krajiško društvo u Francuskom carstvu (1809-1813)*, sv. I (Zagreb: Školska knjiga; Stvarnost, 1988), 45-57.

³⁹ Josip Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, prir. Igor Gotl, sv. 1 (Zagreb: Školska knjiga, 1994), 259.

⁴⁰ Kuhač, „Josip Runjanin”, 241-243; Mrkalj, „Josif Runjanin”, 11, 21-25.

Godine 1846. Runjanin je uglazbio Mihanovićevu pjesmu „Horvatska domovina”. Nakon što je prvi put objavljena 1835. Mihanovićeva je pjesma bila poprilično popularna, a Runjanin je navodno inspiraciju za svoj napjev pronašao u duetu *O sole più rapido* iz Donizettijeve opere *Lucia di Lammermoor*, kako je ustvrdio utemeljitelj hrvatske muzikologije Franjo Ksaver Kuhač. Međutim, naglasio je da Runjaninova melodija „nije plagijat, već je slobodno prerađena i pohrvaćena”. Runjaninov glazbeni izvornik „Horvatske domovine” nije sačuvan, nego je notni zapis prvi objavio Vatroslav Lichtenegger 1861. godine, a Kuhaču su suvremenici potvrdili da je ta melodija gotovo potpuno istovjetna Runjaninovoj.⁴¹ Vjekoslav Klaić krajem 19. stoljeća i Nenad Turkalj osamdeset godina kasnije tvrdili su da je Runjanin inspiraciju pronašao u dvije melodije Franza Schuberta.⁴² Muzikolog Andrija Tomašek svojim istraživanjima o hrvatskoj himni utvrdio je da se ti utjecaji ne mogu glazbeno-znanstveno potvrditi i da bi zbog toga bilo najbolje „smatrati napjev *Lijepa naša* izvornim proizvodom ranoga hrvatskoga glazbenog romantizma”.⁴³

Runjanin je napjev donio u kuću glinskog trgovca Petra Peleša, kamo je često dolazio. U toj se kući gotovo svakodnevno okupljalo društvo, pjevalo se i sviralo. Peleš je sam bio pjevač, a njegova supruga bila je dobra pijanistica i pjevačica. Ona je Runjaninovu pjesmu odsvirala na klaviru, a otpjevalo ju je nekoliko pjevača, među njima Runjanin i Peleš. Pjesma im se vrlo svidjela, pa je Runjanin zamolio kapelnika Wendla da je prilagodi za muški zbor i puhački orkestar. U toj obradi pjesmu je na koncertu u Glini izvelo „Srpsko dobrotvorno pjevačko društvo”, u kojem su pjevali i Peleš i Runjanin, a nakon toga izvodila se i u drugim mjestima Vojne krajine i civilne Hrvatske. Publika ju je odlično prihvaćala, a uskoro je postala koračnica Prve banske pukovnije. Prema drugoj verziji priče Runjanin je glazbu skladao na klaviru u Pelešovoj kući.⁴⁴

Nažalost, nije sačuvan originalni notni zapis. Najstariji sačuvani notni zapis, na molbu svojih učenika i prema njihovu pjevanju, zapisao je učitelj pjevanja u zagrebačkom glazbenom zavodu i učiteljskoj školi te orguljaš zagrebačke katedrale Vatroslav Lichtenegger 1861. i objavljen je iduće godine u *Sbirci različitih četveropjevah mužkoga sbora*. Nakon toga pjesma je objavljena u toj harmonizaciji još nekoliko puta u različitim glazbenim zbirkama. Prema tvrdnjama Trnskoga i Runjaninova bratića, Lichteneggerova je harmonizacija bila gotovo istovjetna napjevu kako ga je zamislio Runjanin. Pjesma se pjevala u različitim prigodama. Franjo Ksaver Kuhač navodi da su mu tu pjesmu pjevali njegovi učenici koji su

⁴¹ Kuhač, „Josip Runjanin”, 232-236, citat str. 233.

⁴² Andrija Tomašek, „*Lijepa naša*”: *pripovijest o hrvatskoj himni* (Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1990), 41-44.

⁴³ Tomašek, „Požuda domovine”, 29.

⁴⁴ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 33-35, 50-51, 68-69, 71, 75, 77-78.

mu 1864. priredili serenadu.⁴⁵ Kuhač je također tvrdio da tu pjesmu nisu prihvatili zagrebački njemački skladatelji jer su držali da nije skladana u duhu korala kakav priliči himnama te da je to mišljenje prihvatio i Vatroslav Lisinski.⁴⁶ Unatoč tomu, do početka 1890-ih godina pjesma je postala vrlo popularna i pjevala se u različitim svečanim prigodama kao jedna od himničnih pjesama.⁴⁷

Do kraja 19. st. i drugi hrvatski glazbenici rade svoje harmonizacije za različite tipove pjevačkih zborova i orkestara, a kao naslov pjesme uobičajio se njezin prvi stih „Lijepa naša domovino”.⁴⁸

Unatoč popularnosti pjesme, informacija o skladatelju nije bila općepoznata. Činjenica da nije sačuvan originalni notni zapis otvorila je vrata osporavanjima Runjaninova autorstva napjeva. U prvim desetljećima 20. stoljeća potomci Josefa Wendla (Geza i Božidar Krnic) na temelju obiteljske usmene predaje nekoliko puta su u novinama tvrdili da je Wendl autor glazbe, ali to nisu mogli potkrijepiti originalnim notnim zapisom.⁴⁹ Te se tvrdnje trebaju uzeti s dosta rezerve i zbog toga što Wendl nije poznavao hrvatski jezik ili ga je vrlo slabo govorio.⁵⁰ Na osnovi informacija koje je dobio od Ivana Trnskog, sudionika okupljanja pristaša ilirskog pokreta, kojima je pripadao i Runjanin, i skladateljeva bratića dr. Nikole Runjanina koji je tvrdio da je njegov bratić tijekom dopusta 1851. u Vinkovcima njemu i svojim sestrama pjevao neke svoje pjesme od kojih im se najviše dopala „Horvatska domovina”, poznati hrvatski muzikolog Franjo Ksaver Kuhač u knjizi *Ilirski glazbenici* iz 1893. i u drugim tekstovima ustvrdio je da je skladatelj popijevke „Lijepa naša domovino” Josip Runjanin.⁵¹ Kuhač je tvrdio i da je ta pjesma na koncertu održanom povodom održavanja Jubilarne hrvatsko-slavonske

⁴⁵ Kuhač, „Josip Runjanin”, 236.

⁴⁶ Kuhač, „Josip Runjanin”, 235.

⁴⁷ Kuhač, „Josip Runjanin”, 237-238. Riječ himna u značenju pjesme u slavu božanstvu ili heroju, kasnije svečane pjesme koja se pjeva u čast nekog naroda, države, organizacije ili pokreta, izvedena je od starogrčke riječi *hymnos*, preko latinske *hymnus*. Postoje i crkvene himne ili himni (jdn. himan), svečane pjesme u slavu Boga, apostola i svetaca. himna. „himna”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025., pristupljeno 1. 7. 2025., <https://enciklopedija.hr/clanak/himna>.

⁴⁸ Tomašek, „Požuda domovine”, 30.

⁴⁹ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 34, 36, 44, 47-48. J. Očak iznijela je mišljenje da je Tomašek indirektno dokazao da Runjanin ne može biti skladatelj hrvatske himne jer nije sačuvana nijedna njegova kompozicija (osim navoda da je on autor napjeva za „Horvatsku domovinu” i „Ljubimo te naša diko” Ivana Trnskog) i jer nije bio glazbeno obrazovan, pa nije sigurno je li poznavao duet iz Donizettijeve opere i Schubertova djela. Očak, *Antun Mihanović*, 347-348.

⁵⁰ To ističe muzikolog Lovro Županović, „O napjevu Josipa Runjanina za tekst Antuna Mihanovića Horvatska domovina s posebnim obzirom na neke dosadašnje zabilježbe i višeglasne dopune (harmonizacije hrvatskih glazbenika” u: *Antun Mihanović i njegovo doba*, ur. Božica Pažur (Zagreb: Kajakavsko spravišće, 1996), 47-70. koji Wendlovu ulogu prepoznaje kao ulogu prvog zapisivača i harmonizatora glazbe za pjesmu „Horvatska domovina”.

⁵¹ Kuhač, „Josip Runjanin”, 232-236.

gospodarske izložbe 1891. aklamacijom izabrana za narodnu himnu. Nova istraživanja opovrgnula su tu tvrdnju, ali su potvrdila da se ta pjesma kao jedna od narodnih himni izvodila na gotovo svakoj glazbenoj priredbi tijekom izložbe i da ju je publika oduševljeno prihvaćala i često slušala otkrivene glave. Takav način slušanja te pjesme predlagale su i novine. Godine 1896. Upravni odbor Saveza hrvatskih pjevačkih društava izabrao je himne „Lijepa naša domovino” i „Živila Hrvatska” te još nekoliko pjesama za koje je odredio da ih sva pjevačka društva u Hrvatskoj moraju uvrstiti u svoj repertoar kako bi ih mogli skladno pjevati kod skupnih nastupa na narodnim svečanostima.⁵² Godine 1905. Savez hrvatskih pjevačkih društava odlučio je uputiti predstavku Hrvatskom saboru s molbom da pjesmu „Lijepa naša domovino” proglasi hrvatskom himnom. Međutim, Sabor o tome nije raspravljao.⁵³ Ipak, i dalje se pjevala u svečanim prigodama, primjerice, 19. srpnja 1916. u Splitu, prigodom proslave 50. obljetnice bitke kod Visa. Zastupnici i publika otpjevali su je i 29. listopada 1918. nakon što je Hrvatski sabor donio odluku o razrješenju državnopravnih odnosa Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s Austro-Ugarskom Monarhijom.⁵⁴ Taj se čin može smatrati neformalnom potvrdom statusa „Lijepe naše” kao hrvatske nacionalne himne.

„Lijepa naša” postala je dijelom zajedničke himne Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, iza srpske („Bože pravde”), a ispred slovenske („Naprej zastava slave”). Međutim, „ni taj muzički kolaž” nije službeno proglašen državnim himnom.⁵⁵

I tijekom Drugog svjetskog rata, a i kasnije, pjevala se u važnim prigodama, ali je službeno proglašena hrvatskom himnom tek 1. amandmanom na ustav Socijalističke Republike Hrvatske 29. veljače 1972., a taj joj je status potvrđen ustavom iz 1974. godine. „Lijepa naša domovino” je kao hrvatska himna potvrđena Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine te Zakonom o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske iz iste godine. Tekst himne definiran je u čl. 16, a notni zapis u čl. 17.⁵⁶

Hrvatska je himna tijekom vremena prevedena na nekoliko jezika: francuski, češki, ruski (Maksim Gorki), njemački, slovenski, talijanski, španjolski, engleski, a prevedena je i na latinski (Zlatko Vidulić, ali nije objavljena u toj verziji). Hrvatska himna jedna je od „miroljubivih” himni, nije borbena i ne poziva na rat, nego slavi ljepotu, povijesne i duhovne vrijednosti domovine.⁵⁷

Izvorni tekst Mihanovićeve pjesme razlikuje se od teksta današnje službene verzije himne, a prema mišljenju Andrije Tomašeka razlozi za izmjenu teksta bili su

---

⁵² Tomašek, „Požuda domovine”, 31-34.

⁵³ Tomašek, „Požuda domovine”, 35.

⁵⁴ Tomašek, „Požuda domovine”, 35.

⁵⁵ Tomašek, „Lijepa naša”, 87.

⁵⁶ Tomašek, „Požuda domovine”, 36.

⁵⁷ Tomašek, „Požuda domovine”, 37-39.

jezični i politički. Tijekom 20. stoljeća više je puta mijenjan tekst hrvatske himne, a pokušavalo je se učiniti prikladnom i za pjevanje u crkvama dodavanjem stihova u kojima se spominje Bog. **Slika 3.** donosi usporedni tekst Mihanovićeve izvornika i današnje himne Republike Hrvatske.

HORVATSKA DOMOVINA.

Ljepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave dēdovino,
Da bi vazda čestna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Teci, Sava htra, teci
Nit' ti Dunaj silu gubi,
Kud li šumiš, svētu reci:
Da svog' doma Horvat ljubi,

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mertve grob sakrije,
Dok mu živo serdce bije!

Mi.....ć

Lijepa naša domovino

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
da bi vazda sretna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Teci Dravo, Savo teci,
Nit' ti Dunav silu gubi,
Sinje more svijetu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi.

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije!

Slika 3. Usporedba teksta Mihanovićeve „Horvatske domovine” i današnje himne RH

Izvor: *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka* 1 (1835), br. 10: [37] i „Obilježja državnosti“, Hrvatski sabor, pristupljeno 4. 7. 2025., <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/obiljezja-drzavnosti>.

Runjanin se postupno uspinjao u vojnoj hijerarhiji, sudjelovao je u svim ratovima koje je Habsburška Monarhija vodila dok je bio u aktivnoj službi i to uglavnom na talijanskom bojištu (1848. – 1849., 1859., 1866.). Godine 1861. oženio se Otilijom Peraković, kćeri časnika Tome Perakovića, koja mu je rodila kćer Wilhelminu. Kao predstavnik Prve banske pukovnije izabran je za zastupnika u Hrvatskom saboru 1865. godine. Godine 1871. stekao je čin potpukovnika. Umirovljen je 1876. godine. Nakon toga povukao se iz javnog života, nastanio se u Novome Sadu, gdje je umro 2. veljače 1878. Sahranjen je na tamošnjem pravoslavnom groblju.⁵⁸

⁵⁸ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 15, 17-21.

* * *

Na kraju još nekoliko riječi o sjećanju na tvorce hrvatske himne Mihanovića i Runjanina. Poznati hrvatski slikar rođen u Klanjcu Oton Iveković naslikao je alegorijski prikaz hrvatske himne na kojem su naslikani Mihanović i Runjanin. Slika je nastala u 1920-im godinama, vjerojatno u Velikom Taboru. Na Runjaninovoj rodnoj kući u Vinkovcima postavljena je spomen ploča, a u Glini je postavljena njegova bista koju je izradio Robert Frangeš Mihanović još 1927. godine.⁵⁹ Runjaninovim imenom nazvane su ulica u Zagrebu i ulice u nekoliko drugih hrvatskih gradova. Uspomena na Mihanovića najviše se održava u Hrvatskom zagorju i Klanjcu, ali i drugdje u Hrvatskoj. U Rijeci drže da je Mihanović tamo spjevao „Horvatsku domovinu” i njegovim je imenom nazvana jedna ulica. Ime Antuna Mihanovića nose jedna ulica u središtu Zagreba, osnovna škola i trg u blizini te škole. U većini hrvatskih gradova postoji ulica ili trg Antuna Mihanovića, a njegovo ime nosi i nekoliko osnovnih škola: u Zagrebu, Slavanskom Brodu, Osijeku, Klanjcu, Drnišu i Novoj Kapeli. Mihanović je prikazan u različitim likovnim medijima. Većinu spomenika Mihanoviću izradio je sin njegove nećakinje, poznati hrvatski kipar Robert Frangeš Mihanović.

---

⁵⁹ Mrkalj, „Josif Runjanin”, 98.

Objavljeni izvori i literaturua

Barić, Nikica; **Radelić**, Zdenko, ur. *A History of the Croats. The Nineteenth and Twentieth Centuries*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2022.

Berka, Josip. „Gdje je Antun Mihanović spjevao 'Lijepu našu'?”. *Marulić* 19 (1986), br. 2: 193-195.

Borissoff, Constantine L. „Antun Mihanović and his contribution to Slavonic-Sanskrit comparative studies”. *Filologija* 64 (2015): 1-36.

Coha, Suzana. *Medij, kultura, nacija. Poetika i politika Gajeve Danice*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; Filozofski fakultet, 2015.

Coha, Suzana. „Lijepa naša Horvatska domovina. U povodu 190. godišnjice objavljivanja Mihanovićeva prototeksta hrvatske himne”. *Vijenac* 33 (2025) br. 809. Pristupljeno 7. 7. 2025. <https://www.matica.hr/vijenac/809/lijepa-nasa-horvatska-domovina-37710/>.

Fancev, Franjo. „Za punu istinu o pjesniku hrvatske himne Antunu Mihanoviću Petropoljskome”. *Hrvatski narod* 3 (1941), br. 319: 15.

Gross, Mirjana. *Počeci moderne Hrvatske. Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850-1860*. Zagreb: Globus; Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1985.

Gross, Mirjana; **Szabo**, Agneza. *Prema hrvatskome građanskom društvu. Društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1992.

„himna”. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 1. 7. 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/himna>.

Holjevac, Željko. *Nejednaki partneri. Hrvatsko-mađarski odnosi 1860. – 1873*. Zagreb: Plejada; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2024.

Iveljić, Iskra. *Banska Hrvatska i Vojna krajina od prosvijećenog apsolutizma do 1848. godine*. Zagreb: Leykam international, 2011.

Kiss, Csaba G. „Dodaci uz nacionalnu zemljopisnu simboliku (primjeri iz mađarskog i hrvatskog romantičarskog pjesništva)”. U: *Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.-1918. Zbornik radova*, uredio Milan Kruhek, 235.–238. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2004.

Kiss, Csaba G. „National Anthems in Central Europe after 1989”. U: Csaba G. Kiss, *Understanding Central Europe: Nations and Stereotypes. Essays from the Adriatic to the Baltic Sea*, 54-68. Budapest: Nap Kiadó; „Sun” Publishing, 2013.

Kolar Dimitrijević, Mira. „Rijeka i gospodarska aktivnost Antuna Mihanovića”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Kla-*

njcu, 7. lipnja 1996., uredila Božica Pažur, 247-264. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Korade, Mijo. „Diplomatska djelatnost Antuna Mihanovića u službi austrijske politike prema Istoku (1849.–1856.)”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, uredila Božica Pažur, 265-272. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Kuhač, Franjo Š. „Josip Runjanin, ishitrilac melodija za hrv. pjesme”. U: Franjo Š. Kuhač, *Ilirski glazbenici. Prilozi za poviest hrvatskoga preporoda*, 230-244. Zagreb: Matica hrvatska, 1893.

Markus, Tomislav. *Hrvatski politički pokret 1848. – 1849. godine. Ustanove, ideje, ciljevi, politička kultura*. Zagreb: Dom i svijet, 2000.

Matić, Tomo. „Mihanovićeve 'Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domo-rodnom jeziku'”. *Historijski zbornik* 2 (1949), br. 1-4: 177-183.

Mi.....ć [Mihanović, Antun]. „Hrvatska domovina”. *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka* 1 (1835), br. 10: [37].

„Mihanović, Antun”. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 4. 7. 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/mihanovic-antun>.

Mrkalj, Igor. „Josif Runjanin i 'Lijepa naša': činjenice i interpretacije”. *Tragovi* 3 (2020), br. 1: 7-117.

Neustädter, Josip. *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, svezak 1, priredio Igor Gostl. Zagreb: Školska knjiga, 1994.

„Obilježja državnosti”, Hrvatski sabor. Pristupljeno 4. 7. 2025. <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/obiljezja-drzavnosti>

Očak, Jelena. „Pjesnik i gospodarstvenik. Mihanovićev gospodarstveni pothvat (1828.–1831.)”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, uredila Božica Pažur, 187-204. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Očak, Jelena. *Antun Mihanović*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998.

Pažur, Božica, ur., *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.* Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Roksandić, Drago. *Vojna Hrvatska = La Croatie militaire: krajiško društvo u Francuskom carstvu (1809-1813)*, svezak I. Zagreb: Školska knjiga; Stvarnost, 1988.

Šidak, Jaroslav. *Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Institut za hrvatsku povijest, 1973.

Šidak, Jaroslav; **Foretić**, Vinko; **Grabovac**, Julije; **Karaman**, Igor; **Strčić**, Petar; **Valentić**, Mirko. *Hrvatski narodni preporod – ilirski pokret*. 2. izdanje. Zagreb: Školska knjiga; Stvarnost, 1990.

Šokčević, Dinko. „Hrvatska u trokutu mađarsko-hrvatsko-austrijskih odnosa od 1790. do 1918.” U: *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom” 19. stoljeću*, ur. Vlasta Švoger i Jasna Turkalj, 561-616. Zagreb: Matica hrvatska, 2016.

Stančić, Nikša, ur., *Hrvatski narodni preporod 1790-1848. Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske; Muzej za umjetnost i obrt; Muzej grada Zagreba, 1985.

Stančić, Nikša. „Hrvatski politički pokret i godina 1848. u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća: epohalni proboj, dometi, ograničenja”. U: *Hrvatska 1848. i 1849. Zbornik radova*, uredio Mirko Valentić, 11-34. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001.

Stančić, Nikša. „Hrvatski narodni preporod – ciljevi i ostvarenja”. *Cris* 10 (2008), br. 1: 6-17.

Švoger, Vlasta; **Turkalj**, Jasna, ur. *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom” 19. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, 2016.

Tomašek, Andrija. „*Lijepa naša*”: *pripovijest o hrvatskoj himni*. Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1990.

Tomašek, Andrija. „'Požuda domovine'. Uglazbljeni stihovi Antuna Mihanovića”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, uredila Božica Pažur, 7-40. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Tomašek, Andrija. „Zašto u Hrvatskoj domovini nema mora?”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Klanjcu, 7. lipnja 1996.*, uredila Božica Pažur, 41-45. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Trogrlić, Marko; **Šetić**, Nevio. *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*. 2. izdanje. Zagreb: Leykam international, 2015.

Valentić, Mirko. *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Institut za hrvatsku povijest, 1981.

Županović, Lovro. „O napjevu Josipa Runjanina za tekst Antuna Mihanovića Hrvatska domovina s posebnim obzirom na neke dosadašnje zabilježbe i višeglasne dopune (harmonizacije) hrvatskih glazbenika”. U: *Antun Mihanović i njegovo doba*, uredila Božica Pažur, 47-70. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1996.

Vlasta Švoger*

Antun Mihanović and “Horvatska domovina”: How the Poem Became the Croatian National Anthem

Summary

The paper traces the long journey from the creation of Antun Mihanović’s patriotic poem “Horvatska domovina” (“Croatian Homeland”), published on March 14, 1835, in the magazine *Danica ilirska*, to its proclamation as the Croatian anthem. The political and social context of 19th century Croatia is briefly presented, with an emphasis on the period of Mihanović’s life. The study then examines the life and public activities of Antun Mihanović, author of the lyrics, as well as the poem’s significance in Croatian history and culture. The life and public career of Josip (Josif) Runjanin, the composer of the accompanying music, are also discussed. The final part of the paper follows the transformation of Mihanović’s poem from a literary work to a popular song, then one of several national anthems, and finally the official Croatian national anthem in 1972. Uncertainties surrounding the poem’s place of origin and the authorship of its melody are also clarified. Its status of the national anthem, titled “Our Beautiful Homeland” after the first verse, was officially confirmed in 1990 by the Constitution of the Republic of Croatia and the *Act on the Coat of Arms, Flag, and Anthem of the Republic of Croatia, and on the Flag and Sash of the President of the Republic of Croatia* from the same year.

Keywords: “Croatian Homeland”, Antun Mihanović, Josip (Josif) Runjanin, Croatian national anthem

---

* Vlasta Švoger, Department of Modern History, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: vlasta.svoger@hipzg.hr